

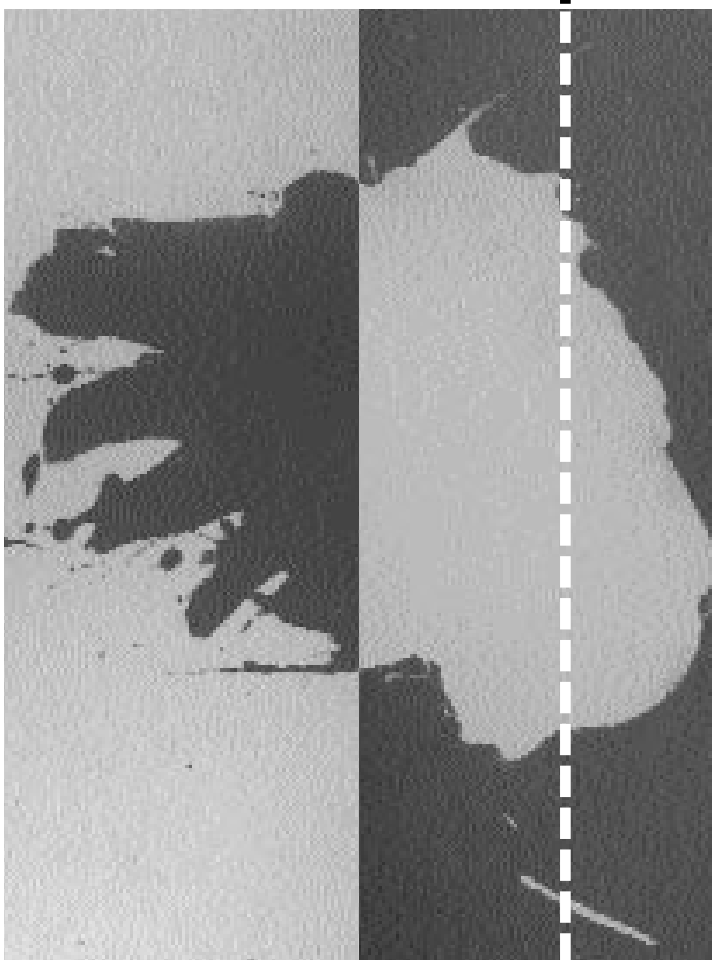
Κυπριακές πολιτικές στάσεις και λύση του Κυπριακού*

ΠΑΣΧΑΛΗΣ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

ΑΝΗΚΩ στη γενιά των Κυπρίων, που ανδρώθηκαν ή καλύτερα, για να χρησιμοποιήσω πολιτικά ορθότερη γλώσσα, ωρίμασαν μέσα στο κλίμα που δημιουργούσε η συναίσθηση της συμφοράς και της καταστροφής μετά το 1974. Για ορισμένους από μας, ιδίως επιστήμονες της διασποράς, ένας τρόπος κάθαρσης της τραγωδίας υπήρξε η κριτική θεώρηση του προβλήματος της Κύπρου, με την έννοια ότι μας απασχόλησε η αναζήτηση των δικών μας ευθυνών, δηλαδή των ευθυνών της κυπριακής κοινωνίας μάλλον, παρά ο πολύ ευκολότερος καταλογισμός ευθυνών σε τρίτους και σε ξένες δυνάμεις. Η επανάπαυση που δημιουργεί η διαπίστωση της δικής μας υποθετικής αθωότητας και η πεποίθηση ότι συνεχώς ξευφαίνονται εις βάρος μας πλεκτάνες και συνωμοσίες υπήρξε κατά τη γνώμη μου κάκιστος σύμβουλος και συσκοτίσε την κατανόηση αλλά και τον χειρισμό του Κυπριακού. Αποτέλεσμα της τάσης για απέχδυση της ευθύνης της πολιτικής ηγεσίας της Κύπρου υπήρξε και η καχεξία της πολιτικής σκέψης, καχεξία που δεν επέτρεψε την πλήρη επίγνωση των αντινομιών του προβλήματος και των πραγματικών δυσκολιών που ελλοχεύουν και καθιστούν εξαιρετικά ακανθώδη την επίτευξη μιας βιώσιμης λύσης. Με τον όρο *βιώσιμη λύση* εννοώ λύση που δεν θα εκχωρήσει την κυριαρχία επί τμήματος της Κύπρου σε οποιαδήποτε πολιτειακή οντότητα άλλη από την Κυπριακή Δημοκρατία.

Η κριτική θεώρηση την οποία μνημόνευσα στην αρχή αναφέρεται ακριβώς στην αποτίμηση της συμβατικής πολιτικής σκέψης, που κατά τη γνώμη μου αποτέλεσε και αποτελεί έναν από τους σοβαρούς σκοπέλους στη λύση του Κυπριακού. Η κριτική εξέταση και δι' αυτής η απόπειρα για ριζική αναμόρφωση της συμβατικής πολιτικής σκέψης γύρω από τον χαρακτήρα, τους δυναμικούς συντελεστές και τον χειρισμό του Κυπριακού, συνιστούν τις εσωτερικές προϋποθέσεις της λύσης του προβλήματος. Με τον όρο πολιτική σκέψη δεν εννοώ οποιαδήποτε θεωρητική ή αφηρημένη προσέγγιση ή εξέταση του ζητήματος της Κύπρου αλλά αντίθετα τη συγκεκριμένη και εφαρμοσμένη συνάρθρωση των τρόπων με τους οποίους γίνεται κατανοητό το πρόβλημα από τις εκάστοτε ηγεσίες, ερμηνεύεται προς το ευρύτερο κοινό, τον λαό, και σε τρίτους, αξιολογούνται οι στρατηγικοί στόχοι και οι τακτικοί χειρισμοί και προκρίνονται οι «εθνικά» αποδεκτές και άρα επιδιωκτές λύσεις.

Στην ανάλυσή μου συνεπώς θα δοκιμάσω να σκιαγραφήσω με κάθε δυνατή συντομία σε μια σειρά αξιωματικών διατυπώσεων, που μπορούμε φυσικά να συζητήσουμε στη συνέχεια, ό,τι αποκάλεσα συμβατική πολιτική σκέψη και θα προχωρήσω στην εξ αντιδιαστολής περιγραφή των ιδεολογικών μεταβολών που θεωρώ αναγκαίες ως εσωτερική προϋπόθεση μιας βιώσιμης λύσης. Ο μελετητής της κυπριακής κοινωνίας βρίσκεται συχνά αντιμέτωπος με ένα παράδοξο που ανακύπτει από την ασυμμετρία μεταξύ του επιπέδου υλικής διαβίωσης, του επιπέδου των υπηρεσιών, της διοίκησης και διαχείρισης αφενός που διακρίνονται από ορθολογισμό, αποτελεσματικότητα και τελείως σύγχρονες προδιαγραφές και αφετέρου του επιπέδου της πολιτικής σκέψης, που είναι συχνά αταβιστική, ανορθολογική και ανησυχητικά σχηματική. Και όμως στο επίπεδο ακριβώς αυτό λαμβάνονται αποφάσεις κρίσιμες για την επιβίωση του τόπου. Το παράδοξο που πηγάζει από αυτή την ασυμμετρία αξίζει να μας προβληματίσει σοβαρά και να μας απασχολήσει στην εν γένει αντιμετώπιση του Κυπριακού.

Οι κυρίαρχες πολιτικές στάσεις και προδιαθέσεις που συνθέτουν τη συμβατική πολιτική σκέψη θα μπορούσαν να συνοψισθούν ως εξής:

1. Η αδυναμία ορθολογικής αποσαφήνισης των στρατηγικών στόχων που καλείται εκάστοτε να αγωνιστεί για να επιτύχει, με πολλές πάντοτε θυσίες ο κυπριακός λαός.
2. Αποτέλεσμα της αδυναμίας αυτής είναι η παγίδευση στις κατά καιρούς θεωρούμενες πανάκειες για το Κυπριακό, όπως π.χ. για να αναφερθώ σε παραδείγματα του τελευταίου μισού αιώνα, η αυτοδιάθεση – ένωση, η αδέσμευτη ανεξαρτησία, το ενιαίο κράτος, και αργότερα οι διάφοροι τύποι ομοσπονδίας. Σ' αυτές τις πανάκειες φοβούμαι ότι κινδυνεύει τώρα να προστεθεί και η προοπτική της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
3. Συνέπεια της ιδεολογικής παγίδευσης στις εκάστοτε πανάκειες αποτελεί η καθήλωση σε ιδεολογικά προκαθορισμένες, και απολύτως μονοσήμαντες αντιλήψεις σε σχέση με τις επιθυμητές –και όχι τις δυνατές– λύσεις του Κυπριακού, που αποκλείουν την εξέταση εναλλακτικών δυνατοτήτων και την κριτική στάθμιση των πραγμάτων και εξοστρακίζουν την πολιτική διαφωνία, που εμπεριέχει συχνά τη δυναμική της απεμπλοκής από τα αδιέξοδα.
4. Η έλλειψη ανοχής για τη διαφωνία, λόγω της καθήλωσης στις εκάστοτε πανάκειες έχει ως άκρως επικίνδυνη συνέπεια την τάση να χρησιμοποιείται το εθνικό θέμα με τυχοδιωκτικές μερικές φορές κλιμακώσεις και πλειοδοσίες, για να εξυπηρετούνται σκοπιμότητες που ανακύπτουν από εσωτερικούς πολιτικούς ανταγωνισμούς, όπως παρατηρήθηκε με ολέθριες συνέπειες κατά τις δεκαετίες του 1940 και του 1950. Η τάση αυτή δυστυχώς δεν περιορίζεται σ' αυτές τις παλαιότερες εποχές και τείνει να επανεμφανίζεται και σε άλλες συγκυρίες, περιλαμβανομένης και της σημερινής.
5. Στις προηγούμενες διαπιστώσεις θα μπορούσαν να προστεθούν αρκετές επιπρόσθετες. Ιδιαίτερη πάντως προσοχή επιβάλλεται στην αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίστηκε ως τώρα ο τουρκικός παράγοντας. Στον τομέα αυτό θα μπορούσαν να καταγραφούν δύο κυρίως παρατηρήσεις. Πρώτον η κυπριακή πολιτική σκέψη διακρίνεται από μια γενικότερη αδυναμία να σταθμίσει στις πραγματικές του διαστάσεις τον παράγοντα Τουρκία, με αποτέλεσμα να λαμβάνονται συχνά αποφάσεις ως εάν η Κύπρος να είναι νήσος του Νοτίου Ειρηνικού και όχι της Ανατολικής Μεσογείου.

Δεύτερον σε σχέση με τους Τουρκοκυπρίους είναι πράγματι εντυπωσιακή όσο και αποκαρδιωτική η γενικότερη ανειλικρίνεια με την οποία έχει κατά καιρούς αντιμετωπίσει το ζήτημα της μειονότητας η Ελληνοκυπριακή ηγεσία καλλιεργώντας αντίστοιχες τάσεις και προδιαθέσεις και στην κοινή γνώμη. Ο καλός Τουρκοκύπριος για μας υπήρξε πάντα εκείνος που συμπεριφέρεται ως Ελληνοκύπριος και δεν έχουμε ποτέ να αντιληφθούμε και να παραδεχτούμε τον παραλογισμό αυτής της προσδοκίας.

6. Τέλος ως προς τη στάση των Ελληνοκυπρίων απέναντι στην Ελλάδα θα μπορούσε να επισημανθεί η ασάφεια, η αντιφατικότητα και η άγνοια απέναντι στο εθνικό κέντρο με το οποίο παλαιότερα οι Κύπριοι ήθελαν να ενωθούν και στο οποίο συχνά στηρίζουν υπέρμετρες προσδοκίες και αξιώσεις.

Οι εκδηλώσεις αυτές της κυπριακής πολιτικής σκέψης υπογραμμίζουν τις βαθιές αντινομίες του προβλήματος, τις οποίες δεν ωφελεί να αποφεύγουμε να αναγνωρίσουμε. Μόνο έτσι θα καταστεί δυνατή η απαραίτητη διαπαιδαγώγηση της κοινής γνώμης, διαπαιδαγώγηση που θα προσφέρει το ψυχολογικό και ηθικό υπόβαθρο της λύσης του προβλήματος. Η διαπαιδαγώγηση της κοινής γνώμης και όχι η παραπλάνησή της με ανέξοδες πλειοδοσίες ή με την κολακεία των παθών της που είναι βαθιά και δηννητικά βίαια, αποτελεί την πραγματική πρόκληση και δοκιμασία της πολιτικής ηγεσίας μιας ώριμης και υπεύθυνης βεβαίως πολιτικής ηγεσίας, η οποία θα έχει την ικανότητα να καθοδηγήσει με ειλικρίνεια την εφαρμογή της λύσης, που θα είναι δύσκολη πρακτικά και οδυνηρή ψυχολογικά.

Θα ήθελα τώρα να στραφώ στη σκιαγραφή μιας νέας πολιτικής σκέψης που να συνάδει και να μπορεί να συμβάλει στη βιωσιμότητα της λύσης. Κύρια αιτήματα θα μπορούσαν να θεωρηθούν: 1. Η αποσαφήνιση του ζητουμένου – χάραξη σοβαρής στρατηγικής στην αντιμετώπιση του εθνικού θέματος, με εξισορρόπηση στρατηγικών στόχων με τις δυνατότητές μας και σοβαρή στάθμι-

ση των περιορισμών του διεθνούς περιβάλλοντος, για να αποφύγουμε τις ψευδαισθήσεις ως προς το τι μπορεί να επιτευχθεί.

2. Η αποφυγή της παγίδευσης σε μονοσήμαντες λύσεις αλλά συνεχής διερεύνηση εναλλακτικών επιλογών και διεξόδων.

3. Η απεμπλοκή της στάθμισης των προοπτικών του εθνικού θέματος από τον εσωτερικό πολιτικό ανταγωνισμό – αυτό είναι ιδιαίτερα δύσκολο φυσικά σε δημοκρατικά πολιτεύματα, όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, είναι όμως αναγκαίο γιατί οι καιροί ου μενετοί.

4. Η ριζική επανεξέταση και επαναπροσδιορισμός της στάσης μας απέναντι στους Τουρκοκυπρίους. Πιστεύω ότι παρά την οδύνη και την πικρία των τελευταίων εικοσιπεννίων ετών πρέπει να στείλουμε με κάθε τρόπο μηνύματα προς τους Τουρκοκυπρίους για τη βούλησή μας να συνυπάρξουμε στην νέα Κυπριακή Δημοκρατία. Τα μηνύματα αυτά θα ληφθούν μόνο αν συνοδεύονται από μεγάλη, και ενδεχομένως επώδυνη για μας, αλλά απολύτως αναγκαία γενναιοδωρία στο ιδεολογικό επίπεδο. Αυτό ουσιαστικά σημαίνει ριζική επανατοποθέτηση όλων των ιδεολογικών ζητημάτων και ειλικρινή καλλιέργεια της ταυτότητας που συνάδει με την ύπαρξη της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αυτό είναι κατά τη γνώμη μου το δυσκολότερο ζήτημα γιατί απαιτεί ωριμότητα και διάκριση. Αν δεν καταστεί δυνατή όμως η πραγμάτωση στην πολιτική πράξη της διάκρισης μεταξύ των πολλαπλών ταυτοτήτων των πολιτών της νέας δημοκρατίας δεν θα αποφευχθούν, φοβούμαι, νέες εκρήξεις με ολεθριότερες των παλαιών συμφορών συνέπειες. Πιστεύω ότι χωρίς την πλήρη επίγνωση και σοβαρή αναμέτρηση με το φάσμα των προβλημάτων που ανακύπτουν από ό,τι αποκλήθηκε στις σελίδες αυτές πολιτική σκέψη, δεν θα υπάρξει βιώσιμη λύση του Κυπριακού. Θα τολμούσα μάλιστα να προσθέσω ότι ακόμη και αν επιβληθεί λύση εκ των έξω με την παροχή ισχυρών οικονομικών κινήτρων, χωρίς την καλλιέργεια μιας νέας πολιτικής σκέψης, η λύση θα ανατραπεί σχεδόν νομοτελειακά εκ των έσω και τότε έσται η εσχάτη πλάνη χείρων της πρώτης.

Οι σκέψεις αυτές πηγάζουν από μια γενικότερη θεώρηση του προβλήματος σε ένα πλαίσιο ανάλυσης που καθορίζει η μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης. Ίσως να υπάρχουν πληροφορίες, που δεν είναι προσιτές στον κοινό πολίτη, βάσει των οποίων ορισμένα σημεία της ανάλυσης αυτής θα μπορούσαν να τροποποιηθούν. Ως συνολική τοποθέτηση όμως η ανάλυση αυτή αποβλέπει να σας καταστήσει κοινωνούς της ανησυχίας που αισθάνομαι παρακολουθώντας την πορεία του Κυπριακού, τόσο ως μελετητής της πολιτικής επιστήμης και των διεθνών σχέσεων όσο και ως πολίτης τόσο της Κυπριακής όσο και της Ελληνικής Δημοκρατίας, με συναίσθηση των ευθυνών μου.

* Το κείμενο αυτό περιλαμβάνει τα κύρια σημεία της εισήγησης που παρουσιάστηκε στις 11 Δεκεμβρίου 1997, στη συνάντηση για το Κυπριακό που διοργάνωσε ο Συνασπισμός στην Αθήνα.

Για το ίδιο θέμα, βλ. την εισαγωγή στον τόμο P. Worsley, P. Kitomilides (eds), *Small States in the Modern World. Conditions for Survival*, Λευκωσία, 1979, καθώς και το άρθρο «Το ιδεολογικό πλαίσιο της πολιτικής ζωής της Κύπρου», στον τόμο των Γ. Τενεκίδη, Γ. Κρανιδιώτη (επιμ.), *Κύπρος. Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της*, Αθήνα, 1981.